

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

МЕТОДИКИ ПОЄДНАННЯ ФІЗИЧНОГО ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Ж. Козіна, Т. Єрмакова, О. Лахно, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Ю. Мосійчук, Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Анотація. Були визначені народні корні та методологічні основи необхідності єдиного інтелектуального, психічного та фізичного розвитку дитини. Із сучасних педагогічних розробок яскраво ця ідея виражена в методиках «Маленькі чарівники» і «Чудо природи», що дозволяють займатися фізкультурою з дітьми, починаючи з народження. У результаті застосування методів художнього та технічного моделювання був розроблений проект дитячого майданчика «Ойкумена». Розроблений проект дитячого ігрового майданчика є сучасним і перспективним і може бути впроваджений в широке застосування.

Ключові слова: ігровий майданчик, гармонійний розвиток, вірші, педагогічні методики, системне виховання, образне мислення.

Вступ. Постановка проблеми. Розвивати розумові та психічні якості треба нарівні з фізичними з дитинства. Для цього необхідна розробка методик простих, доступних, гармонійно розвиваючих як фізично, так і інтелектуально і психологічно.

Аналіз останніх наукових джерел та публікацій. Єдність розумового та фізичного розвитку дитини цінувалась в народі завжди. Про це свідчать численні народні ігри, починаючи ще з віку немовлят. На необхідність єдності розумового та фізичного розвитку дитини звертали увагу провідні педагоги та фізіологи. Цьому питанню присвячені сучасні дослідження та педагогічні розробки [1, 2, 3, 5].

Але слід зазначити, що всі інтегральні методики для фізичного та розумового розвитку, які розробляються в даний час, потребують спеціальної організації занять з педагогом чи з батьками і засновані, головним чином, на активізації художньо-образної творчості. І практично немає методик, які б активізували інтелектуальний розвиток дитини та були б засновані на застосуванні ігрових майданчиків: адже саме на ігровому майданчику дитина проводить велику кількість часу.

Тому розробка проектів дитячих ігрових майданчиків, які б активізували не тільки фізичний, але й інтелектуальний розвиток дитини, є важливою задачею сучасності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Обрана тема дослідження зв'язана з програмою наукових досліджень ХНПУ ім. Г.С. Сковороди та Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Ціль: на основі аналізу педагогічних теорій та існуючих методик, які гармонійно з'єднують фізичний, інтелектуальний, естетичний розвиток, розробити проект дитячого ігрового майданчика розвиваючого навчання в поєднанні з фізичною активністю.

Методи дослідження: теоретичний аналіз літературних і наукових даних, аналіз педагогічних методик гармонійного розвитку дитини, методи технічного та художнього моделювання.

Результати дослідження.

Народні корні поєднання фізичного, психічного та інтелектуального виховання дитини. У процесі історичного розвитку в Україні були відкриті й відібрані найбільш ефективні засоби, методи і форми різнобічного виховання дітей. Поступово вони були акумульовані в родинній обрядовості, де провідну роль відіграло виховання фізичного і духовного здоров'я дитини [2].

Винятково важливе значення у вихованні здорових дітей має родинна педагогіка, яка тривалим еволюційним шляхом сформувала ефективні та доступні засоби і форми виховання особистості. До найрозповсюдженіших засобів належать фізичні вправи, рухливі ігри, забави, загартування, масаж. Форми фізичного виховання дітей раннього віку склали невід'ємну частину родинних, релігійних і календарних обрядів, а тому були масовими і обов'язковими.

У грудному періоді життя дитини доцільно використовувати народні засоби виховання: колискові пісні, в яких дитина вперше прилучається до

рідної мови; пестушки, якими супроводжуються перші рухи дитини; потішки – елементарні словесно-рухові ігри дитини з пальчиками, ручками, ніжками; забавлянки – маленькі віршики, пісні-казочки («Скажу вам байку», «Товчу, товчу мак...»).

Широко представлені в народній педагогіці ігри для фізичного розвитку дітей (рис. 1).

Рис. 1. Фізично-інтелектуальна народна гра для немовлят «Ладки-ладки»

У перший рік життя дитини мати намагалася ініціювати вправи для нормального фізичного розвитку малюка: потягування, погладжування в супроводі різних ігор-потішок. Ці ігри забезпечують розвиток рук, зап'ясть, долонь, пальців («Ладки-ладки» (рис. 1), «Сова», «Сорока-Ворона», «Хані» та ін.), розвиток м'язів ніг і тулуба, зміцнення скелетної структури («Дибки-дибки», «Їде, їде пан», «Куй, куй, ковалі»), розвиток м'язів шиї і координації рухів («Печу, печу хлібець», «Чолом чокать», «Тури», «Барана давати»). Використовувалися ігри з різновидностями масажу («Тутусі», «Тушки-потягушки» та ін.).

У народній педагогіці визначено дві групи дитячих ігор. Перша – це спонтанні ігри, які виникають самі по собі й часто є наслідуванням дій дорослих. У таких іграх яскраво відтворюються естетичні начала народного життя, побуту, праці, уявлення про честь, гідність людини, вони сприяють розвитку в дитини асоціативного мислення, формують її характер («Люлі-люлі, «А-а-а, котку», «Кладем ляльку спати»).

До другої групи народних ігор умовно можна віднести ігри, спеціально створені для розваг. У них, здебільшого, є правила, що створювалися століттями, шліфувалися й слугували вихованню в дитини спритності, рішучості, самостійності. Це

різні за формою проведення ігри (колективні, невеликими групами, парами, з м'ячем, з віночком, стрічкою та багато інших).

За допомогою рухливих ігор діти в ранньому віці опановують перші елементи грамотності, завчаючи вірші, скоромовки, лічилки. Окремі ігри («Класики», «Піжмурки») розвивають і математичні здібності. Ігри-пісні вчать дитину вправно володіти словом, додержуватися етичних норм поведінки, вони пробуджують мистецький хист до художнього слова, танцю й театрального мистецтва. Ряд ігор-пісень нагадують невеличкі театральні вистави, де немає сторонніх глядачів – усім учасникам відведена посильна роль.

Сьогодні без відродження українських культурно-історичних, науково-педагогічних, народознавчих виховних традицій неможливе ефективне виховання дітей, як неможлива і сама національна освіта.

Взаємозв'язок фізичного, психічного і інтелектуального розвитку дітей. Рядом досліджень установлено [1, 2, 3, 4, 6], що на початковому етапі формування дитини, тобто від нуля до 3–4 років, фізичний, психічний і інтелектуальний розвиток тісно зв'язані між собою. Так, діти, що навчилися раніш плавати, плазувати, ходити, відрізняються також і великими інтелектуальними, психічними й іншими здібностями.

Це говорить про те, що на початкових етапах розвитку дитини всі сторони його особистості розвиваються гармонійно і тісно взаємозалежні між собою. І лише пізніше відбувається поділ його цілісного розвитку на окремі компоненти, що, як правило, прямо протилежні, тобто встигаюча дитина по математиці, письму, малюванню, музиці далеко не завжди досить добре розвинута фізично. Ця ситуація не є природною, вона створюється штучним поділом цілісного формування дитини на окремі компоненти, і при цьому відбуваються втрати якості як у цілісному розвитку дитини, так і в окремих складових його особистості. Однак, як відомо [6], великих успіхів у всіх областях діяльності домагаються гармонійно розвинуті люди, що відрізняються як гарним здоров'ям і фізичною підготовкою, так і високим інтелектом, прекрасною ерудицією, артистизмом, естетичністю й іншими якостями. Тому задачею сучасної педагогіки є пошук і створення методик, що гармонійно впливають на всі сфери розвитку дитини, не поділяючи складний і єдиний, цілісний процес на окремі, практично не зв'язані між собою компоненти. На це вказували як класики дитячої фізіології, зокрема І.А. Аршавський [1], так і сучасні педагоги-новатори, такі як Б. Нікітін.

Творча діяльність дитини перебуває в прямій залежності від багатства й розмаїтості колишнього досвіду. Дитина прагне творчості (рис. 2, 3).

Рис. 2. Фізичний і психічний розвиток дитини повинні бути тісно пов'язані між собою

Л. С. Виготський представляв людський досвід як матеріал, з якого створюються фантазії. Чим багатше руховий стереотип дитини, тим більше різноманітними і творчими будуть його рухливі ігри. Тому дітям необхідно пропонувати ігри різного характеру:

- Ігри-перевтілення: «Пластилін», «Скульптури», «Пози» (по буквам, геометричним фігурам, цифрам, предметам).
- Ігри на розвиток уяви релаксації: «Поле в хмарах», «Відпочинок на морі», «Зобрази музику», «Веселка», «Сон» і ін.
- Мімічні ігри: «Театр відкривається...», «Глиняна маска», «Через скло», «Мій настрій», «Смакові відчуття» і ін.
- Пантомімічні ігри: «Іноземець», «Дзеркало», «Зобрази явище», «Хто це або що це?», «Придумай рух», «Маріонетка», «Рухові картки», «Оживлені картини» і ін.
- Пальчиковий ігротренінг: «Мудри» (Йога), «Форми», «Живий мир», «Мир предметів», «Чистий папір» (орігамі), потішки й пестушки.
- Ігри на корекцію постави: «Магазин одягу», «Кіндер-Ролики», «Дефіле», «Царська корона» і ін.
- Ігри на корекцію плоскостопості: «Чарівна коробка», «Ножний живопис», «Кольорові доріжки», «Природний дарунок», «5 крапок» і ін.

При проведенні ігор творчого характеру бажано використовувати музичний супровід. Музика активно впливає на емоційний стан дітей, спону-

Рис. 3. Дитина прагне творчості

каючи їх до творчих проявів, нестандартним пластичним рухам тіла. Ігри можна проводити в колі або перед дзеркалом — діти бачать себе, свої творчі дослідження, результати своїх друзів. Це сприяє волі вираження відчуттів, установленню емоційного контакту, відчуттю радості, психологічного комфорту [2, 6].

Космічно-структурна педагогіка М. Монтенсорі як основа системного фізично-інтелектуального виховання. Виховання відповідальності підростаючого покоління як за долю людської спільності, так і за збереження навколишнього світу здобуває все більше значення для освіти. У цьому зв'язку особливе звучання придбало космічне виховання [2]. Метою космічного виховання є розвиток творчої активності особистості, її здатності не тільки зберігати й розумно перетворювати навколишнє середовище, але й, розуміючи загальність і складність взаємозв'язків космічних явищ, відчувати відповідальність за ці перетворення.

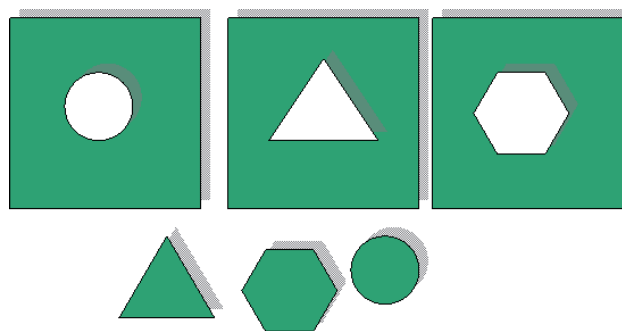

Рис. 4. Фрагмент однієї з розвиваючих ігор М. Монтенсорі для дітей до 3—4 років (треба вставити кожен фігуру у відповідне «віконце»)

На відміну від екологічного виховання, космічне на тлі цілісного подання про Всесвіт і процеси, що відбуваються в ній, розкриває духовну місію

й головну мету існування, як окремої людини, так і людства в цілому. Космізм, імманентно властивий вітчизняній філософії й педагогіці, тривалий час не одержував можливості для реалізації. У теперішній час його реалізація набуває велике значення.

Концепція космічного виховання, що займає важливе місце в системі гуманістичних поглядів Марії Монтенсорі може істотно поповнити теорію й практику вітчизняної космічної педагогіки. Насамперед, у зв'язку з тим, що італійський педагог знайшла підходи до розробки системи космічного виховання, що зберегла дотепер актуальність і переконливість у психологопедагогічному плані, а також має дидактичний і методичний інструментарій.

Застосування віршів і казок в сюжетних іграх для гармонійного фізичного та розумового розвитку дитини і виховання творчих здібностей, людяності і доброти. Уже не одне покоління виросло на чудових віршах К.І.Чуковського [6], що був не тільки великим дитячим поетом, але і невтомним дослідником дитячої душі. Свої дивні відкриття особливостей дитячого сприйняття світу він утілював не тільки у своїх нестаріючих віршах, але і педагогічних рекомендаціях, найбільше повно викладених у книзі «Від двох до п'яти».

Будучи невизнаним радянською педагогікою протягом досить тривалого терміну (10—20 років), К.І. Чуковський [6] усіяло намагався відстояти право будь-якої дитини на казку, фантазію, гру і творчість.

Для зростаючої людини фантазія, казка і поезія є самими природними проявами. Без здатності до фантазії не може вирости талановита людина, будь це інженер, чи математик, біолог. К.І.Чуковський [6] писав, що фантазія – це найцінніша якість людського розуму, і її потрібно ретельно виховувати із самого раннього дитинства, як виховують інші здібності і якості дитини, і ні в якому разі не «топтають чоботями».

Суть оздоровчо-педагогічних методик всебічного розвитку дитини «Маленькі чарівники» і «Чудо природи». Із сучасних педагогічних розробок необхідне з'єднання фізичного, психологічного й інтелектуального компонентів яскраво виражено в методиках «Маленькі чарівники» [3, 4] і «Чудо природи» [5], що дозволяють займатися фізкультурою з дітьми, починаючи з народження («Чудо природи») та ясельного віку («Маленькі чарівники») і побудовані на природних рухах дитини за принципом наслідування рухам тварин і явищам природи і виконуваної під віршовані рядки. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне більш детально розкрити основну суть даної методики.

Суть методики полягає у виконанні вправ не під рахунок, а під віршовані рядки; кожному рядку вірша відповідає фізична вправа. Крім того, у даних

методиках здійснена оригінальна послідовність рухів, що плавно випливають одне з іншого і побудованих на природних рухах дитини, виконуваних відразу всім тілом за принципом наслідування тварин, а також – за принципом хвилі.

Метою методики є гармонічне з'єднання інтелектуального, мовного, соціального, емоційного, артистичного, фізичного, морального, естетичного і духовного виховання дітей у єдиних компактних комплексах вправ і віршів про природу.

У даній методиці **фізичний розвиток** відбувається унаслідок виконання багатой кількості вправ, що дають інтенсивне силове, швидкісне, координаційне навантаження, тобто гармонійно розвиваючи усі фізичні якості.

Інтелектуальний розвиток при виконанні даного комплексу досягається за рахунок запам'ятовування довгих послідовностей вправ і віршів, що їх супроводжують.

Крім цього, гімнастика займає небагато часу і не вимагає великих зусиль від провідного дорослого, що немаловажно в даний час.

Дана методика одержала широке розповсюдження в дитячих будинках, яслях, дитячих садах, маються позитивні результати застосування гімнастики в лікувальних цілях, неодноразово транслювалася по телебаченню.

Ілюстрація вправи «Повзе равлик - не спішить...»

Ілюстрація вправи «В річці качечка пливе...»

Рис. 5. Фрагменти методики «Маленькі чарівники» [3, 4]

Методика «Чудо природи» являє собою також фізичні вправи, які дорослий виконує з немовлям під віршовані рядки. Ця методика має за основу динамічну гімнастику для новонароджених та немовлят (рис. 6).

Ілюстрація вправи «То висять на ногах
зацепившись у гілках...»

Ілюстрація вправи «В річці качечка пливе...»

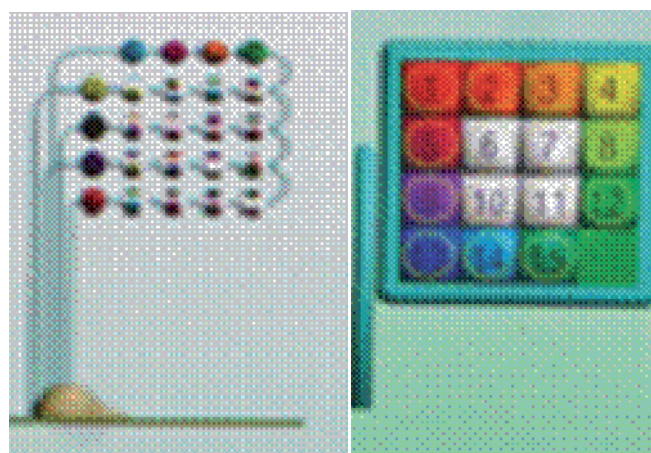
Рис. 6. Фрагменти методики «Чудо природи» [5]

Авторський проект дитячого ігрового майданчика «Ойкумена» для інтелектуального та фізичного розвитку. У результаті застосування методів художнього та технічного моделювання з опорою на народні традиції, методологічні основи та сучасні образно-фізкультурні методики був розроблений проект дитячого майданчика «Ойкумена», який відповідає вимогам комплексного системного виховання дитини, поєднує розумовий та фізичний розвиток. Майданчик включає «станції», на яких необхідно виконувати завдання з математики, композиції, логічного мислення, тощо.

«Станції» мають розміри, відповідні зросту дитини, і тому для того, щоб виконати завдання, дитина повинна виконати певні рухи.

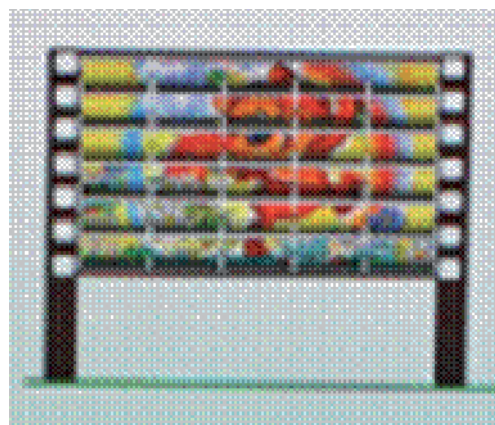
Крім того, майданчик включає приладдя, яке називається «Монреальська карусель». Качання на цій каруселі розвиває відчуття рівноваги, спритність, вміння дітей працювати разом.

Назва «*Ойкумена*» надходить з далеких легенд минулого. Так називалася невідома земля у Древній Греції та Єгипті у XI–X ст. до н.е. Саме так назвав свою відому фантастичну повість І. Єфремов, в якій герої шукають легендарну землю.

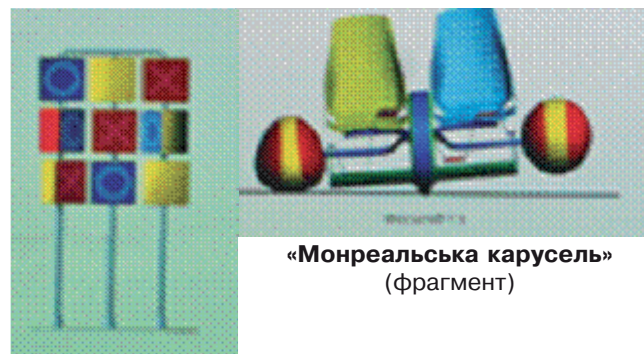

«Таблиця множення»

«Пятнашки»

«Пазан»

«Хрестики-нолики»

«Монреальська карусель»
(фрагмент)

Рис. 7. «Станції» авторського проекту дитячого ігрового майданчика «Ойкумена»

У теперішній час назва «*Ойкумена*» стала досить розповсюдженою. Цим словом називають туристичні фірми, ігрові клуби, фірми, фонди, тощо.

Ми вибрали цю назву для розробленого проекту дитячого майданчика не випадково: ігровий майданчик повинен приносити дітям радість відкриття

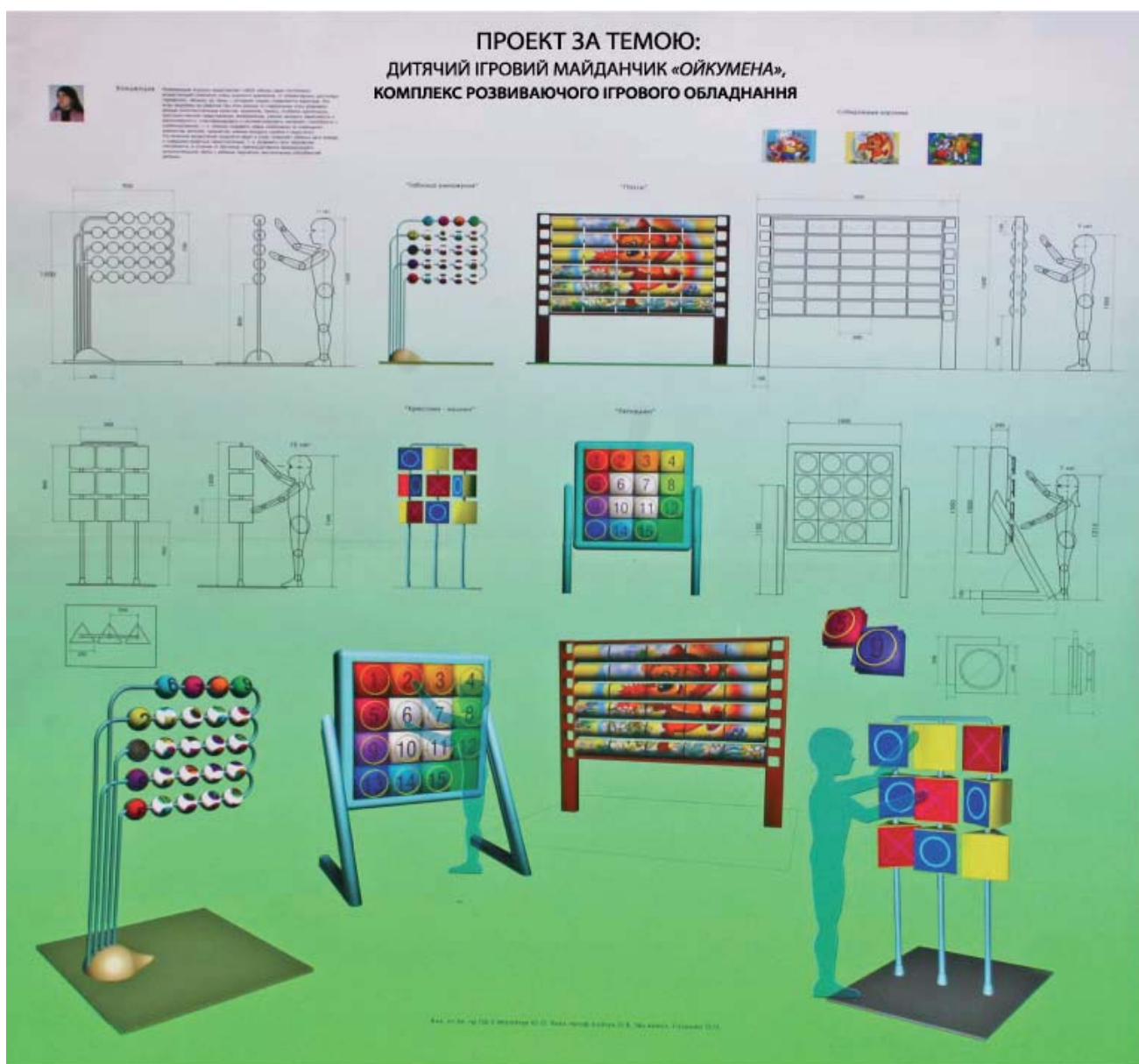

Рис. 8. Авторський проект дитячого ігрового майданчика «Ойкумена» для інтелектуального та фізичного розвитку

нового, мандрівку в невідомий раніш світ, натхнення творчості. Адже тільки таким чином можливий справжній гармонійний розвиток дитини.

Наводимо опис окремих «станцій» майданчика.

1. «**Таблиця множення**» — аналог таблиці Піфагора. На окремих поперечинах, розташованих одна під одною, знаходяться шари з цифрами. Повертаючи шари, можна скласти математичні приклади.

2. «**Пазан**». На окремих поперечинах, розташованих одна під одною, знаходяться шари з фрагментами картинок. Повертаючи шари, можна скласти цілі картинки.

3. «**Хрестики-нолики**». На окремих поперечинах, розташованих одна під одною, знаходяться

блоки з фрагментами картинок. Повертаючи блоки, можна грати в цю гру.

4. «**П'ятнашки**». На окремих поперечинах, які поєднані між собою, в так званих «нішах», знаходяться шари з цифрами. Пересуваючи шари, можна грати в цю гру.

5. «**Монреальська карусель**» (автор – ст. 5 курсу ХДАДМ Бондаренко Д.А.). Комплекс трьох парних сидячих велосипедів. Колеса в формі шарів. В основі комплексу – дуга, що дозволяє гойдатися, постійно підтримувати рівновагу та узгоджувати дії кожного з іншими.

Висновки. 1. У народних традиціях значне місце у фізичному вихованні дітей раннього віку зай-

мають різноманітні рухливі ігри та забави. Поряд із головним завданням — вдосконаленням фізичного розвитку, ігри суттєво впливають на духовний світ — світ емоцій, естетичних смаків особистості.

2. Рядом досліджень встановлено, що на початковому етапі формування дитини фізичний, психічний і інтелектуальний розвиток тісно зв'язані між собою. Більшість вчених вказує на те, що однією з найважливіших умов якісного функціонування мозку повинне бути гарний фізичний і функціональний розвиток.

3. Із сучасних педагогічних розробок з'єднання фізичного, психологічного й інтелектуального компонентів яскраво виражено в методиках «Маленькі чарівники» і «Чудо природи», що дозволяють займатися фізкультурою з дітьми, починаючи з народження («Чудо природи») та ясельного віку («Маленькі чарівники») і побудовані на природних рухах дитини за принципом наслідування рухам тварин і явищам природи і виконуваної під віршовані рядки.

5. У результаті застосування методів художнього та технічного моделювання з опорою на народні традиції, методологічні основи та сучасні образно-фізкультурні методики був розроблений проект дитячого майданчика «Ойкумена», який відповідає вимогам комплексного системного виховання

дитини, поєднує розумовий та фізичний розвиток. Майданчик включає «станції», на яких необхідно виконувати завдання з математики, композиції, логічного мислення.

Список літератури

1. *Аршавский И.А.* Очерки по возрастной физиологии. — М., 1972. — 248 с.
2. *Дьяченко И.И.* Педагогическая теория Марии Монтессори в общественном дошкольном воспитании России первой половины XX века: Автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. пед. наук: 13.00.01 — общая педагогика, история педагогики и образования/ И.И. Дьяченко. — Мурманск, 2000.
3. *Козина Ж. Л., Козин В.Ю.* Маленькие волшебники. Издание второе, дополненное. — Харьков, 2005.
4. *Козина Ж., Козин В.* Рождение ребенка. — Харьков, 1998.
5. *Козина Ж.Л., Козин В.Ю.* Чудо природы. Динамическая гимнастика и плавание для самых маленьких. — Харьков: ХНПУ, 2005. — 32 с. — ил. Приложение: видеofilm «Чудо природы».
6. *Чуковский Корней.* От двух до пяти. — Минск.: Народная асвета, 1984. — 320 с.

Надійшла до редакції 25.08.2006.

Kozina Z.L., Ermakova T., Lahno O., Mosejtshuk J. Methodiki of a combination physical and intellectual development of the child.

Were determined national roots and methodological bases of necessity of unity of intellectual, mental and physical development of the child. From modern pedagogical development this idea is brightly expressed in techniques "Small wizards" and "the Miracle of the nature" which allow to be engaged in physical culture with children, since a birth. As a result of application of methods of art and technical modelling the project of a children's playground "Oyкумена" has been developed. The developed project of a children's playground is modern and perspective and can be entered into wide application. Keywords: a playground, harmonious development, verses, pedagogical techniques, system education, figurative thinking.

Keywords: a playground, harmonious development, verses, pedagogical techniques, system education, figurative thinking.

Козина Ж.Л., Ермакова Т. С., Лахно О. Г., Мосийчук Ю. Методики сочетания физического и интеллектуального развития ребенка.

Были определены народные корни и методологические основы необходимости единства интеллектуального, психического и физического развития ребенка. Из современных педагогических разработок эта идея ярко выражена в методиках «Маленькие волшебники» и «Чудо природы», которые позволяют заниматься физкультурой с детьми, начиная с рождения. В результате применения методов художественного и технического моделирования был разработан проект детской площадки «Ойкумена». Разработанный проект детской игровой площадки является современным и перспективным и может быть введен в широкое применение.

Ключевые слова: игровая площадка, гармоническое развитие, стихи, педагогические методики, системное воспитание, образное мышление.